

Lov&Data nr. 114 - Juni 2013: Hvor fri er fri programvare?

Forfatter   Olav Torvund
Dato   juni 2013
Publisert   Lov&Data nr. 114 - Juni 2013
Sammendrag
Utgiver

Innholdsfortegnelse

Lov&Data nr. 114 - Juni 2013: Hvor fri er fri programvare?	1
Innholdsfortegnelse	2
Hvor fri er fri programvare?	3
av Olav Torvund	3

Hvor fri er fri programvare?

av Olav Torvund

Friheten har sin pris. Bruk fri programvare når det passer og den ikke påfører deg bindinger din virksomhet ikke kan akseptere. Men ikke la deg friste av lettvinde løsninger som i neste omgang kan gjøre det vanskelig å selge programmet eller kanskje virksomheten, om det er dette som er din forretningsplan. Selskapet må ha en strategi for når man bruker og når man ikke bruker fri programvare.

Det er ikke noe galt med fri programvare. Er man sluttbruker kan fri programvare være et utmerket valg. Denne artikkelen er også lagt ut på min blogg med et av verdens mest populære bloggprogrammer: WordPress¹. Det er lisensiert under GPL [GNU General Public License]-lisens². Jeg har webhotell hos Domeneshop³, som kjører på Linux-operativsystem⁴ (også GPL-lisens) og Apache web-server⁵ (egen Apache-lisens⁶, BSD [Berkley Software Distribution]-lignende, men mer omfattende). Databasen er MySQL⁷. Den leveres både under GPL og under en kommersiell lisens. Hvilken lisens Domeneshop har, vet jeg ikke. Når jeg surfer på nettet eller redigerer denne bloggen, bruker jeg som regel nettleseren Firefox⁸, som er distribuert under MPL [Mozilla Public License]-lisens. Alt er fri programvare. Domeneshop driver en kommersiell tjeneste, men synes å klare seg utmerket med fri programvare. Jeg bruker også mye annen fri programvare, uten at jeg her skal gå i detalj.

For meg er fri programvare en gratis lunsj. Det jeg bruker fungerer utmerket, og koster meg ingen ting. At kildekode er fritt tilgjengelig og at jeg kan gjøre endringer, betyr ingen ting for meg. Jeg har ikke mer nytte av denne enn en gjennomsnittslytter vil ha av å ha partituret til den musikken de hører på. At Firefox har åpen kildekode, mens Opera⁹ ikke har det, betyr ingen ting for mitt valg mellom de to nettleserne. Når et gratisprogram gjør jobben på en utmerket måte, velger jeg det. Hvis et kommersielt, proprietært program er så mye bedre at det forsvarer prisen, kjøper jeg det. Ideologi om fri programvare betyr ikke noe. Jeg har et helt pragmatisk forhold til dette. Jeg er neppe den eneste som forholder meg til programmer på denne måten.

Hadde jeg derimot vært programvareutvikler, ville bildet ha vært et helt annet. Da kan den frie programvaren vise seg å være en kreftsvulst i systemet, for å låne et uttrykk fra en prosjektleder som hadde gjort noen ikke helt gode erfaringer med fri programvare. Friheten kan gi sterke bindinger og prisen kan i det lange løp bli høy. Men man kan selvfølgelig også ha en forretningsstrategi basert på fri programvare og åpen kildekode. Eller man kan ha en strategi hvor man noen ganger velger det ene, noen ganger det andre.

Spørsmålet er ikke et ja eller nei til fri programvare og åpen kildekode. Man må være klar over hvilke bindinger som kan følge med fri programvare og kjenne frihetens pris, for å treffe et riktig valg. Man må vite når det er greit å bruke fri programvare og åpen kildekode, og når man bør la det være.

Hvordan fungerer en programlisens?

Dataprogrammer er opphavsrettslig vernet. Det gjelder også fri programvare. Opphavsmannen har enerett til å fremstille eksemplarer av sitt verk (program) og å gjøre det tilgjengelig for allmennheten. Opphavsmannen står fritt til å gjøre sitt verk tilgjengelig og til å tillate andre å utnytte det som de vil. Men han kan også, i kraft av sin opphavsrett, sette vilkår. Dette er nøkkelen til fri programvare: Opphavsmannen gir tillatelse til at programmet utnyttes på visse vilkår. Disse vilkårene er vi bundet av.

Hvor fri programvaren er, avhenger av hva slags vilkår opphavsmannen stiller. Free Software Foundation (FSF)¹⁰ stiller fire vilkår for at programvaren skal anses som fri. Brukeren skal ha rett til å:

1. Kjøpe programmet
2. Endre kildekode
3. Videre distribuere kopier (gratis eller mot betaling), samt
4. Videre distribuere endret program slik at alle gis tilgang til forbedringene.

Også andre har definert krav til fri eller åpen programvare, blant andre Open Source Initiativ (OSI)¹¹. Slike definisjoner er viktig for de som har fri programvare og åpen kildekode som en politisk agenda, eller om man på annen måte skal markedsføre dette. Da må de kunne fortelle andre hva de mener. Det er også en referanse, en slags sjekkliste, for vurdering av ulike lisenser.

Men i praktisk bruk betyr slike definisjoner lite. Det avgjørende er hva slags vilkår som knytter seg til det programmet vi vil bruke. Hvilken bås de som er opptatt av slikt vil putte den i, betyr ingen ting.

Den som utvikler programmer vil i praksis alltid bruke kode fra eksisterende programbiblioteker. Det kan være alt fra helt grunnleggende funksjoner til ferdige moduler, som f.eks. en editor. Når man bruker slik kode, arver man de vilkår som gjelder for denne koden. Dette gjelder både for proprietær, kommersiell programvare og for fri programvare med åpen kildekode. Forskjellen er ikke at det er vilkår, men hvilke vilkår som gjelder. Hvilke vilkår man typisk vil kunne finne for kommersiell programvare, er ikke et tema jeg går inn på i denne sammenhengen.

Ulike vilkår for fri/open source programmer

De frieste vilkårene er BSD [Berkley Software Distribution]¹² og vilkår avledet fra disse. Brukeren vil typisk kunne videre distribuere programmet i opprinnelig eller bearbeidet versjon. Det er ikke noe krav om at program hvor dette inkorporeres, gjøres tilgjengelig på samme vilkår, eller at kildekode gjøres tilgjengelig. Vanligvis er det eneste kravet at man skal gjøre lisensvilkårene kjent, at man ikke kan utnytte varemerke knyttet til det BSD-lisensierte programmet og en «disclaimer» (ansvarsfraskrivelse). Det er stort sett uproblematisk å bruke program lisensiert på slike vilkår. Men det er grunn til å understreke at det ikke er tilstrekkelig å vite at programmet er lisensiert under BSD-lignende vilkår, og hva disse typisk inneholder. Det er vilkårene knyttet til det aktuelle programmet som gjelder, med eventuelle avvik fra det som er vanlig. Man må vite hva som gjelder for det program man skal gjøre bruk av.

Mange programmer er lisensiert under vilkår med såkalt copyleft¹³. Man kan fritt distribuere programmet i opprinnelig eller bearbeidet versjon. Men hvis man skal distribuere sin bearbejdede versjon, må det skje på samme vilkår og kildekode må gjøres tilgjengelig. Hvis det er det som kalles svak copyleft, er det bearbejdelser av programmet som må gjøres tilgjengelig på samme vilkår. Eksempler på slike vilkår er LGPL [GNU Lesser General Public License]¹⁴, MPL¹⁵ og Apache¹⁶.

Hvis det er sterk copyleft kreves ikke bare at bearbejdet versjon, men også at programmer som skal fungere sammen med dette, skal gjøres tilgjengelig under de samme vilkår, og at kildekode gjøres tilgjengelig. Den mest kjente av disse lisensene er GPL¹⁷. Siden WordPress er gjort tilgjengelig under GPL-lisens er det f.eks. et krav at alle plug-ins skal gjøres tilgjengelig under de samme vilkårene.

Når kan man bruke fri programvare og når bør man styre unna?

Det er ikke et spørsmål om ja eller nei til fri programvare, eller ja eller nei til copyleft. Men man må vite hva det betyr for egen virksomhet og være bevisst i sin strategi for bruk av slik programvare. Som nevnt i innledningen, er det vanligvis uproblematisk å bruke fri programvare som sluttbruker, og hvis de bearbejdelser man gjør bare brukes internt.

Hvis forretningsmodellen er å selge programvare, da blir situasjonen en annen. Da kan det bli et stort problem om man har brukt kode som krever at alt man bearbeider fritt skal kunne videredistribueres. Mange vil også se det som problematisk om kildekoden skal være tilgjengelig og at programmet skal kunne bearbeides av andre. Da kan man undergrave sitt eget marked og dramatisk redusere verdien av programvaren. Det var dette som fikk tidligere nevnte prosjektleder til å karakterisere GPL-lisensiert kode som en kreftsvulst.

Det er vanligvis ikke noe krav om at bearbeidelser skal gjøres tilgjengelig for andre. Bearbeidelser og tilknyttede programmer man bare gjør bruk av selv, også til å yte tjenester til andre, behøver man ikke gjøre tilgjengelig. Leverer man et program som skal gjøre det lett å gjøre bruk av en tjeneste man tilbyr, vil man også være interessert i at programmet spres mest mulig, slik at flest mulig kan få god tilgang til tjenesten.

Google nevnes ofte som eksempel på et selskap som bruker open source. Operativsystemet Android er lisensiert under Apache 2.0¹⁸. Nettleseren Chrome er lisensiert under BSD. Men koden for selve søkesystemet synes ikke å være tilgjengelig. Deres ranking er patentert, og kriteriene er ikke åpne. En av deres viktige inntektskilder er annonser, og de er interessert i alle applikasjoner som kan øke annonseinntektene. Men heller ikke de gir fra seg gullet.

For den som selger programmer kan GPL-infisert kode være et stort problem. Jeg har ikke noen mening om hvorvidt en virksomhet bør velge en forretningsstrategi basert på fri programvare og åpen kildekode, eller på proprietær og lukket kode. Men de strategiske valg man gjør, legger føringer på hvordan man bør forholde seg til fri programvare og åpen kildekode.

Bruker man kommersiell, proprietær kode, f.eks. fra programbiblioteker som leveres med eller kan kjøpes til kommersielt tilgjengelig utviklingsverktøy, vil man også arve lisensvilkårene. Disse kan være like problematiske, men typisk på helt andre måter. Disse går jeg ikke nærmere inn på. Jeg bare understreker at det er like viktig å vite hvilke lisensvilkår man arver, enten det er fri programvare eller ikke.

Uklare lisensvilkår

Det er ikke lett å trekke grensen for hva som vil omfattes av sterk copyleft under f.eks. GPL. Hvis jurister skriver programkode vil det som regel ikke bli særlig god kode. Og når programmerere forsøker seg på juridisk kode, blir som regel heller ikke resultatet særlig godt.

GPL lider under det, og er på mange viktige punkter uklar og upresis. For å understreke at dette er et problem som også oppleves av folk som helhjertet støtter fri programvare og åpen kildekode, viser jeg til kommentarene fra WordPress¹⁹. Men jeg går ikke nærmere inn på en diskusjon av disse uklarhetene i denne sammenheng.

Uklarhet er i seg selv konfliktskapende. Noen tolker vilkårene og mener at «de må sikkert forstås slik», men andre har en helt annen oppfatning. Når ingen kan gi klare svar og ingen vil gi seg, er veien ikke så veldig lang til konflikt og til domstolene.

Uklarhet kan også føre til overforsiktighet. Den som vil styre unna konflikter vil gjerne velge å holde seg utenfor gråsonene, heller enn å forsøke å manøvrere i dem. Den forsiktige tolker uklarhet i verste mening, og holder avstand. Det kan bety at man blir mer redd for å bruke slik kode enn det som strengt tatt er nødvendig.

Det er en del som hevder at utbredelsen av Linux har blitt bremsset av slike uklarheter i den GPL-lisensen som dette er underlagt. En del hardwareprodusenter har f.eks. kviet seg for å lage drivere for Linux fordi man har vært usikre på hvilke konsekvenser det vil ha å lage dette for et program lisensiert under GPL. Det er egentlig ikke så interessant om denne frykten har vært berettiget eller ikke. Frykten i seg selv er en grunn til å holde seg unna, selv om mange vil mene at den er ubegrunnet.

Risiko ved bruk av fri programvare med copyleft

Skal man være realistisk, så er risikoen for å bli saksøkt av de som har gjort kode tilgjengelig under GPL, ganske liten. Tilsvarende er det ikke særlig sannsynlig at den som bruker Microsoft Word til å skrive ulovlige rasistiske ytringer vil bli saksøkt av Microsoft, selv om det vil være i strid med vilkårene for å bruke Word. Men det kan ha andre konsekvenser som kan få stor økonomisk betydning.

Ved oppkjøp av selskap vil kjøper gjennomføre en «due diligence» (DD) for å se hva selskapet faktisk har og for å få alle skjeletter ut av skapene. Den som vurderer å kjøpe et programvareselskap, vil gjennomgå programkoden, blant annet for å finne ut om programmene er infisert av copyleft-kode eller annen problemkode. Finner man for mye av dette kan i beste fall verdien av selskapet bli sterkt redusert, i verste fall kan det føre til at hele transaksjonen ryker. Vi har sett eksempler på begge deler.

Vi har også sett at store samarbeidsavtaler hvor programmer skulle distribueres med produkter fra store, internasjonale selskaper, har havarert fordi det har vært for mye problemkode (i praksis GPL) i programmene. De har helt enkelt ikke tatt sjansen på å distribuere programmet fordi det har vært for mye usikkerhet knyttet til lisensene og hva slags rettigheter de egentlig hadde. De ville ikke ta sjansen på at de selv kunne bli saksøkt for å distribuere slike programmer.

I begge typer tilfeller kan selskapet som har utviklet programmet få store tap, eller i alle fall gå glipp av betydelige inntekter.

En situasjon vi til nå ikke har møtt selv, men som blant annet havnet for en fransk domstol, er at kunden krever kildekode. Vilklårene knyttet til kode de har gjort bruk av i sitt program, sier at kildekode til alt som utvikles for å brukes sammen med dette, skal gjøre tilgjengelig på samme vilkår. Dette kan kunder påberope seg. I den franske dommen fikk kunden medhold i at de hadde krav på kildekode.

Konklusjon

Konklusjonen er ganske enkel: Sett deg inn i hvilke lisensvilkår som gjelder for de programmene du vil bruke. Bruk fri programvare når det passer og den ikke påfører deg bindinger din virksomhet ikke kan akseptere. Men ikke la deg friste til lettvinne løsninger som i neste omgang kan gjøre det vanskelig å selge programmet eller kanskje virksomheten, om det er dette som er din forretningsplan.

Selskapet må ha en strategi for når man bruker og når man ikke bruker fri programvare. Hvilke valg man bør treffe her, avhenger av selskapets overordnede forretningsstrategi. Dette er et ledelsesansvar, det er ikke noe som kan overlates til den enkelte systemutvikler.

Artikkelen er skrevet av prof. dr. juris Olav Torvund, partner i Bing Hodneland advokatselskap DA. Dette er en utvidet og bearbejdet versjon, en versjon 2.0, av en artikkel som har vært gjort tilgjengelig på *hegnar.no*²⁰. Se også kommentar fra Christer Gundersen²¹ i Nasjonalt kompetansesenter for fri programvare. Denne utvidede versjonen finnes også på *blogg.torvund.net*²².

Noter

- 1 <http://wordpress.org/>
- 2 <http://wordpress.org/about/license/>
- 3 <https://www.domeneshop.no/>
- 4 <http://no.wikipedia.org/wiki/GNU/Linux>
- 5 <http://www.apache.org/>
- 6 <http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0>
- 7 <http://dev.mysql.com/>
- 8 <http://www.mozilla.org/nb-NO/firefox/fx/>
- 9 <http://www.opera.com/>
- 10 <http://www.fsf.org/>
- 11 <http://opensource.org/>
- 12 <http://opensource.org/licenses/bsd-license.php>
- 13 <http://no.wikipedia.org/wiki/Copyleft>
- 14 <http://www.gnu.org/licenses/lgpl.html>
- 15 <http://www.mozilla.org/MPL/>
- 16 <http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0>
- 17 <http://www.gnu.org/licenses/gpl.html>
- 18 <http://source.android.com/source/licenses.html>
- 19 <http://wordpress.org/about/license/>
- 20 <http://www.hegnar.no/juss/article707110.ece>
- 21 <http://www.hegnar.no/juss/article707401.ece>
- 22 <http://blogg.torvund.net/2012/10/09/hvor-fri-er-fri-programvare-afen-kildekode/>